

RALUCA COLOJOARĂ

**VINOVĂȚIA ÎN JURISPRUDENȚA
TRIBUNALELOR PENALE
INTERNAȚIONALE AD-HOC ȘI A
CURȚII PENALE INTERNAȚIONALE**

**O analiză a jurisprudenței instanțelor penale
internaționale**

Universul Juridic
București
- 2020 -

Editat de **Universul Juridic SRL**.

Editura **Universul Juridic** este acreditată CNATDCU (lista A2) și este considerată editură cu prestigiu recunoscut.

Copyright © 2020, **Universul Juridic SRL**.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin **Universul Juridic SRL**.

Nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul scris al **Universul Juridic SRL**.

! Niciun exemplar din prezentul tiraj nu va fi comercializat fără ștampila și semnătura Editurii sau, după caz, a Autorului/Autorilor, aplicate pe interiorul ultimei coperte.

Respect pentru autorii noștri, respect pentru profesia aleasă!

Prezenta lucrare, în tot sau în parte, este purtătoare de drepturi de autor, aflate sub protecția Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe. Întrucât, în contemporaneitate, aceste drepturi sunt ignorate și încălcate într-o măsură alarmantă, în pofida sistemului valorilor și convențiilor sociale nescrise, a devenit necesară apărarea lor prin forța și sub sancțiunea legii.

UNIVERSUL JURIDIC SRL, titular al dreptului de autor asupra prezentei lucrări, precizează pentru cititorii săi:

conform art. 196 din Legea nr. 8/1996, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la un an sau cu amendă reproducerea, fără autorizarea sau consimțământul titularului drepturilor recunoscute de lege, a operelor purtătoare de drepturi de autor sau a produselor purtătoare de drepturi conexe;

conform art. 14 din Legea nr. 8/1996, prin reproducere se înțelege realizarea, integrală sau parțială, a uneia ori a mai multor copii ale unei opere, direct sau indirect, temporar ori permanent, prin orice mijloc și sub orice formă, inclusiv realizarea oricărei înregistrări sonore sau audiovizuale a unei opere, precum și stocarea permanentă ori temporară a acesteia cu mijloace electronice.

Editura își rezervă dreptul de a acționa, prin mijloace legale și prin implicarea autorităților competente, în vederea protejării drepturilor patrimoniale de autor al căror deținător este în baza contractelor de editare.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

COLOJOARĂ, RALUCA

Vinovăția în jurisprudența tribunalelor penale internaționale ad-hoc și a Curții Penale Internaționale : o analiză a jurisprudenței instanțelor internaționale / Raluca Colojoară. – București : Universul Juridic, 2020

Conține bibliografie

ISBN 978-606-39-0409-7

34

Redactor: Ciprian Radu
Tehnoredactor: Tania Militaru
Copertă: Aurelian Leahu

Redacție:
tel.: 0732.320.666
e-mail: redactie@universuljuridic.ro

Distribuție:
tel.: 021.314.93.15
fax: 021.314.93.16
e-mail: distributie@universuljuridic.ro
editurauniversuljuridic.ro

 Editura Universul Juridic

Universul Juridic
editura universuljuridic.ro

Portal:
tel.: 0725.683.560
e-mail: portal@universuljuridic.ro
universuljuridic.ro

 Universul Juridic

ujmagro
UNIVERSUL JURIDIC ONLINE

Librăria UJmag:
tel.: 0733.673.555; 021.312.22.21
e-mail: comenzi@ujmag.ro
ujmag.ro

 UJmag.ro

Cuprins

Abrevieri.....	13
Cuvânt-înainte.....	15
Argumentum.....	17

TITLUL I	
CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE.....	25

Capitolul I – DE LA AD-HOC LA PERMANENT – SCURTĂ INTRODUCERE	
ÎN LUMEA INSTANȚELOR PENALE INTERNAȚIONALE.....	25

<i>Introducere.....</i>	<i>25</i>
-------------------------	-----------

1.1. Instanțele ad-hoc post celui de-al Doilea Război Mondial.....	29
---	-----------

1.1.1. Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și Tribunalul	
Militar Internațional pentru Estul Îndepărtat.....	29

1.2. Tribunalele penale internaționale ad-hoc după 1990.....	35
---	-----------

1.2.1. Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie.....	37
---	-----------

1.2.2. Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda.....	43
---	-----------

1.2.3. Alte instanțe cu caracter penal internațional – instanțe hibride.....	49
---	-----------

1.2.3.1. Curtea Specială pentru Sierra Leone (C.S.S.L.).....	50
---	-----------

1.2.3.2. Tribunalul Special pentru Liban (T.S.L.) – un tribunal cu o	
altă jurisdicție.....	52

1.2.3.3. Camerele Extraordinare în Curțile Cambodgiei (C.E.C.C. sau	
Camerele extraordinare).....	57

1.3. Curtea Penală Internațională – prima și singura instanță permanentă	
de acest gen.....	60

Capitolul II – DREPT PENAL COMPARAT.....	68
---	-----------

1.1. Sistemele naționale.....	69
--------------------------------------	-----------

1.1.1. Sistemul de common-law: anglo-saxon și american.....	73
--	-----------

1.1.1.2. Englez (cunoscut și sub denumirea de sistemul anglo-saxon	
sau de common-law).....	74

1.1.1.2.1. Intenția.....	74
---------------------------------	-----------

1.1.1.2.2. Temeritatea (recklessness).....	76
---	-----------

1.1.1.2.3. Neglijența.....	78
-----------------------------------	-----------

1.1.1.2.4. Wilful blindness.....	79
---	-----------

1.1.1.3. Sistemul american.....	80
1.1.1.3.1. Sistemul common-law american.....	81
1.1.1.3.1.1. Intenția calificată (specific intent).....	82
1.1.1.3.1.2. Intenția generală (general intent).....	83
1.1.1.3.1.3. Neglijența.....	84
1.1.1.3.2. Model Penal Code.....	84
1.1.1.3.2.1. Intenția directă.....	88
1.1.1.3.2.2. Voit (<i>wilfully</i>) și cu știință (<i>knowingly</i>).....	90
1.1.1.3.2.3. Temeritatea (<i>recklessness</i>).....	92
1.1.1.3.2.4. Neglijența.....	94
1.1.2. Vinovăția în sistemele de drept penal european.....	96
1.1.2.1. Vinovăția în concepția dreptului penal german.....	98
1.1.2.1.1. Vinovăția (Schuld).....	99
1.1.2.1.1.1. Intenția (Absicht).....	99
1.1.2.1.1.2. Intenția indirectă (Dolus indirectus, Dolus eventualis – Bedingter Vorsatz).....	100
1.1.2.1.1.3. Neglijența (<i>Fahrlaessigkeit</i>).....	102
1.1.2.2. Vinovăția în dreptul penal francez.....	103
1.1.2.2.1. Intenția.....	104
1.1.2.2.2. Dolul simplu și dolul agravat.....	106
1.1.2.2.3. Dolul determinat și dolul nedeterminat.....	106
1.1.2.2.4. Dolul eventual.....	106
1.1.2.2.5. Neglijența.....	106
1.1.2.3. Vinovăția în sistemul dreptului penal italian.....	107
1.1.3. Discuții finale, interpretări și concluzii.....	108
1.1.3.1. Intenția 108	
1.1.3.2. Fapta comisă din culpă.....	109
1.1.3.3. Răspunderea strictă pentru fapta prevăzută de lege – <i>strict liability</i> din sistemul common-law.....	110
Capitolul II – SISTEMUL PENAL INTERNAȚIONAL.....	111
2.1. Elementele infracțiunilor internaționale.....	113
2.1.1. Condiția existenței caracterului internațional al infracțiunii.....	113
2.1.2. Structura infracțiunii penale internaționale.....	114
2.1.2.1. Elementul material.....	114
2.1.2.2. Elementul moral.....	117
2.1.3. Motive de excludere a răspunderii penale.....	120
Capitolul III – ELEMENTE CONSTITUTIVE ȘI TRĂSĂTURILE CARACTERISTICE ALE INFRAȚIUNILOR.....	122
3.1. Fapta să fie prevăzută de legea penală.....	122

3.2. Caracterul nejustificat al faptei – antijuridicitatea.....	123
3.3. Caracterul imputabil și vinovăția.....	123
3.4. Răspunderea subiectivă în dreptul internațional penal.....	124
3.5. Latura subiectivă.....	129

TITLUL II

INFRAȚIUNILE PREVĂZUTE DE STATUTELE INSTANȚELOR PENALE INTERNAȚIONALE.....

133

Capitolul I – CRIME DE RĂZBOI (INCLUSIV INFRAȚIUNILE COMISE ÎMPOTRIVA LEGILOR ȘI CUTUMELOR DE RĂZBOI ȘI GRAVELE ATINGERI ADUSE CONVENȚIILOR DE LA GENEVA DIN 1949).....	136
1.1. Definiție și prevederi legislative.....	137
1.2. Criterii generale pentru crimele de război.....	139
1.2.1. Criteriul 1. Existența unui conflict armat.....	139
1.2.2. Criteriul 2. Nexus (legătura) între actul individual și conflictul armat.....	140
1.2.3. Criteriul 3. Elementul moral.....	142
1.2.3.1. Cunoașterea faptuitorului cu privire la existența conflictului.....	142
1.2.3.2. Voința necesară.....	143
1.3. Crimele de război – prevederi legislative.....	146
1.4. Unele crime de război și elementele constitutive conform jurisprudenței.....	152
1.4.1. Uciderea intenționată.....	152
1.4.1.1. Prevederile legislative.....	153
1.4.1.2. Elementele constitutive ale infracțiunii.....	153
1.4.1.2.1. Elementul material.....	154
1.4.1.2.2. Vinovăția.....	154
1.4.2. Fapta de a proceda la recrutarea și înrolarea copiilor în vârstă mai mică de 15 ani în forțele armate sau în grupări armate ori de a-i face să participe activ la ostilități.....	156
1.4.2.1. Prevederile legislative.....	157
1.4.2.2. Elementele constitutive.....	158
1.4.2.2.1. Elementul material.....	159
1.4.2.2.2. Vinovăția.....	161
1.4.3. Violul ca o crimă de război.....	164
1.4.3.1. Prevederile legislative.....	165
1.4.3.2. Elementele constitutive.....	165
1.4.3.2.1. Elementul material.....	167
1.4.3.2.2. Vinovăția.....	168
1.4.4. Cauzarea în mod voit de grave suferințe sau de a aduce atingeri grave integrității fizice sau sănătății.....	169

1.4.4.1. Prevederile legislative.....	170
1.4.4.2. Elementele constitutive.....	170
1.4.4.2.1. Elementul material.....	171
1.4.4.2.2. Vinovăția.....	172
1.4.5. Distrugerea proprietății publice sau private care este sau nu este asociată cu obiective militare și distrugerea extensivă și însușirea proprietății nejustificată de necesitate militară și comisă în mod nelegal și arbitrar [prevăzute de art. 2. d) St. T.P.I.L., 4 d) St. T.P.I.R., similar St. C.P.I. art. 8 a) (iv)].....	173
1.4.5.1. Prevederile legislative.....	173
1.4.5.2. Elementele constitutive.....	174
1.4.5.2.1. Elementul material.....	175
1.4.5.2.2. Vinovăția.....	175
1.4.6. Distrugerea arbitrară a municipalităților, orașelor sau satelor sau devastarea nejustificată de necesitate militară.....	176
1.4.6.1. Prevederile legislative.....	176
1.4.6.2. Elementele constitutive.....	177
1.4.6.2.1. Elementul material.....	177
1.4.6.2.2. Vinovăția.....	179
1.4.7. Ocuparea, distrugerea sau avariarea intenționată a instituțiilor dedicate religiei, carității și educației, artei și științei, monumente istoricelor, pieselor de artă și științei.....	181
1.4.7.1. Prevederile legislative.....	181
1.4.7.2. Elementele constitutive.....	181
1.4.7.2.1. Elementul material.....	182
1.4.7.2.2. Vinovăția.....	182
1.5.1. Inducerea de teroare asupra populației civile.....	183
1.5.1.1. Elementul material și vinovăția.....	183
Capitolul II – CRIME ÎMPOTRIVA UMANITĂȚII.....	185
2.1. Conceptul de crime împotriva umanității.....	186
2.1.1. Definiția conceptului de crimă împotriva umanității.....	186
2.1.2. Elementul legal al infracțiunii.....	186
2.1.3. Elemente constitutive ale conceptului de crime împotriva umanității și aplicabilitatea acestora.....	187
2.1.3.1. Cele 5 condiții generale pentru existența conceptului de crime împotriva umanității – prezentare generală.....	189
2.1.3.2. Conflict armat. Conflict armat intern și conflict armat internațional.....	190
2.1.3.3. Conflictul armat și atacul.....	190
2.1.3.4. Condițiile constitutive ale crimelor împotriva umanității.....	192

2.1.3.4.1. Existența unui atac.....	192
2.1.3.4.2. Atacul trebuie să fi fost direcționat împotriva oricărei populații civile.....	192
2.1.3.4.3. Atacul să fie condus în aplicarea sau în urmărirea îndeplinirii politicii unui stat sau unei organizații care are ca scop un asemenea atac.....	194
2.1.3.4.4. Atacul trebuie să fi fost generalizat și/sau sistematic.....	195
2.1.3.4.5. Faptele acuzatului trebuie să fi făcut parte din acest atac.....	198
2.1.3.4.6. Făptuitorul trebuie să fi avut cunoștință de existența atacului generalizat sau sistematic direcționat împotriva populației civile și să știe că actele sale fac parte din acel atac.....	198
2.1.4. Infracțiunile prevăzute de statutele instanțelor internaționale care intră în categoria crimelor împotriva umanității.....	201
2.1.4.1. Prevederile legislative.....	202
2.1.5. Asasinatul, omorul sau uciderea.....	202
2.1.5.1. Prevederile legislative.....	203
2.1.5.2. Elementele constitutive.....	203
2.1.5.2.1. Elementul material.....	204
2.1.5.2.2. Vinovăția.....	204
2.1.5.2.3. Legătura de cauzalitate între infracțiune, rezultat și elementele crimei împotriva umanității.....	205
2.1.6. Persecutarea.....	206
2.1.6.1. Prevederile legislative.....	206
2.1.6.2. Elementele constitutive.....	206
2.1.6.2.1. Elementul material.....	208
2.1.6.2.2. Vinovăția.....	210
2.1.7. Exterminarea.....	213
2.1.7.1. Prevederile legislative.....	213
2.1.7.2. Elementele constitutive.....	214
2.1.7.2.1. Elementul material.....	215
2.1.7.2.2. Vinovăția.....	216
2.1.8. Sclavia.....	217
2.1.8.1. Prevederile legislative și elementele constitutive.....	217
2.1.8.1.1. Elementul material.....	219
2.1.8.1.2. Vinovăția.....	220
Capitolul III – GENOCIDUL.....	224
3.1. Etimologie.....	225
3.2. Genocidul: crimă sau infracțiune – o problemă de terminologie.....	226

3.3. Definiție și prevederi legislative	227
3.4. Legea aplicabilă.....	229
3.5. Determinarea existenței genocidului.....	230
3.6. Elementele constitutive ale infracțiunii de genocid.....	233
3.6.1. Aspecte generale ale infracțiunii de genocid	233
3.6.2.1. Obiectul juridic generic	234
3.6.2.2. Obiectul juridic specific	234
3.6.2.3. Obiectul material al crimei de genocid.....	234
3.6.3. Subiecții crimei de genocid.....	234
3.6.3.1. Subiectul activ nemijlocit	234
3.6.3.2. Subiectul pasiv	235
3.6.4. Subiect pasiv general	235
3.6.4.1. Definiția și caracteristicile esențiale ale grupului	235
3.6.5. Latura obiectivă	243
3.6.6. Modalitățile normative prin care poate fi comis genocidul	247
3.6.6.1. Uciderea membrilor grupului	247
3.6.6.2. Vătămarea gravă a integrității fizice sau mintale privind membrii grupului	248
3.6.6.3. Supunerea grupului cu intenție unor condiții de existență care să antreneze la distrugerea sa fizică totală sau parțială	250
3.6.6.4. Impunerea de măsuri vizând împiedicarea nașterilor în sânul grupului	252
3.6.6.5. Transferarea forțată de copii aparținând unui grup în alt grup	253
3.6.7. Elementul subiectiv	253
3.6.8. Mobilul.....	261
3.6.9. Scopul.....	262
3.6.10. Cunoașterea ca o condiție a vinovăției.....	263
3.6.11. Formele și modalitățile infracțiunii de genocid	267
3.6.11.1. Infracțiunea tip de genocid.....	268
3.6.11.2. Tentativa – forma imperfectă a infracțiunii de genocid.....	269
3.6.12. Incriminarea de sine stătătoare a actelor de participație la infracțiunea de genocid.....	272
3.6.12.1. Complicitate la genocid.....	272
3.6.12.1.1. Elementul material	273
3.6.12.1.2. Vinovăția	277
3.6.12.2. Conspirația în vederea comiterii genocidului.....	278
3.6.12.3. Incitare directă și publică la comiterea genocidului.....	282
3.7. Genocidul în Statutul Curții Penale Internaționale.....	285

TITLUL III MODALITĂȚI DE COMITERE A INFRAȚIUNILOR.....288

Capitolul I – MODALITĂȚI DE PARTICIPARE LA COMITEREA INFRAȚIUNILOR	290
3.1. Autoratul.....	290
3.2. Autorul moral (indirect perpetrator)	291
3.3. Planificarea.....	294
3.4. Instigarea și incitarea	298
3.4.1. Instigarea.....	299
3.4.2. Incitarea	305
3.5. Ordinul	306
3.6. Înlesnirea și sprijinirea (cunoscută sub denumirea aiding and abetting)	311

Capitolul II – MODALITĂȚI SPECIALE – PLURALITATEA DE INFRACTORI	321
2.1. Inovația T.P.I.I.: Joint Criminal Enterprise (Întreprinderea Criminală Comună – denumită în continuare I.C.C. sau Întreprinderea).....	321
2.1.1. Elementele constitutive ale I.C.C.	324
2.1.1.1. Actus reus	324
2.1.1.2. Vinovăția	327
2.1.1.3. Extinderea art. 7 (1)/6 (1) din Statutul T.P.I.I./T.P.I.R.	330
2.2. Participația în Statutul C.P.I. (formă specifică de coautorat, co- perpetration)	334
2.2.1. Coautoratul sau participația directă (co-perpetration).....	334
2.2.2. Controlul asupra crimei (Organisationsherrschaft – indirect co- perpetration)	342
2.2.3. Autorul indirect – autorul din spatele autorului.....	346
2.3. Răspunderea superiorilor	348
2.3.1. Vinovăția pentru omisiune.....	350
2.3.1.1. Răspunderea superiorului pentru omisiunea de a preveni și/sau depeși comiterea unei infracțiuni.....	354
2.3.1.2. Răspunderea pentru fapta proprie – ordin, incitare, înlesnire și/sau sprijinire	360
2.3.1.3. Pentru care mod ar trebui să răspundă superiorul în cazul în care ambele de mai sus sunt aplicabile?	362
Concluzii finale	364

I. Tratatate, cursuri și monografii.....	369
II. Articole de specialitate	372
III. Legislație și documente internaționale	377

IV. Jurisprudență.....	380
Curtea Penală Internațională.....	380
Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie	381
Tribunalul Penal pentru Rwanda	386
Alte hotărâri internaționale.....	388
Hotărâri naționale	389
V. Surse electronice.....	390

Abrevieri

C.P.I.	Curtea Penală Internațională
C.S.S.L.	Curtea Specială pentru Sierra Leone
c.	contra
dec.	decizie
ed.	ediția
hot.	hotărâre
I.C.C.	Întreprinderea Criminală Comună
M.P.C.	Model Penal Code
ONU	Organizația Națiunilor Unite
op. cit.	opera citată
precit.	precitat
p.	pagina
par.	paragraf
St. C.P.I.	Statutul Curții Penale Internaționale
St. T.P.I.I.	Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie
St. T.P.I.R.	Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda
T.P.I.I.	Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie
T.P.I.R.	Tribunalul Penal Internațional pentru Rwanda
tr.n.	traducerea noastră

TITLUL I CONSIDERAȚII INTRODUCȚIVE

Capitolul I

DE LA AD-HOC LA PERMANENT – SCURTĂ INTRODUCERE ÎN LUMEA INSTANȚELOR PENALE INTERNAȚIONALE

Introducere

Ideea existenței unei legislații internaționale penale, cât și al unui drept internațional penal de sine stătător a fost dezbătută încă după Primul Război Mondial¹. Problema dacă există un drept internațional penal și cum ar fi acesta aplicabil a fost îndelung discutată. La nivel regional sau internațional au fost emise diferite acte și documente, prin care s-au încercat constituirea, explicarea și implementarea unui astfel de drept, care în principiu ar fi dacă nu superior, cel puțin egal cu cel național.

Primele documente semnificative și de interes cu privire la regulile aplicabile purtării unui conflict armat, respectiv ală comportamentul pe care persoanele implicate trebuie să-l exercite au fost Convențiile de la Haga din 1899 și 1907, care prevedeau legile războiului și crimelor de război².

Ca urmare a Primului Război Mondial, în 1919, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris a fost decisă crearea unei Comisii pentru identificarea răspunderii autorilor războiului și impunerea penalităților, care era însărcinată, printre altele, cu raportarea despre constituirea unui tribunal care să fie adecvat pentru

¹ Pentru o istorie mai în detaliu a dreptului internațional penal, vezi, de exemplu, M. Cherif Bassiouni, *Introduction to International Criminal Law: Second and revised Edition*, ed. Martinus Nijhoff; Revised edition, 2012; A. Cassese, L. Baig, M. Fan, P. Gaeta, C. Gosnell and A. Whiting, *Cassese's International Criminal Law*, Third edition, Oxford University Press, ed. a treia, 2013 sau R.A. Friedlander, *The Foundation of International Criminal Law: a Present Day Inquiry*, Case Western Reserve Journal of International Law, vol. 15, Issue I, 1983.

² Convenția (II) asupra legilor și obiceiurilor de război pe uscat (Haga, 17 iulie 1899, publicată în Monitorul Oficial al României și în vigoare de la 25 iunie 1900), Convenția referitoare la începerea ostilităților/A treia Convenție de la Haga (Haga, 18 octombrie 1907), Convenția privind legile și obiceiurile războiului pe uscat/A patra Convenție de la Haga (Haga, 18 octombrie 1907), Anexa la cea de-a patra Convenție de la Haga din 1907: Regulamentul privind respectarea legilor și obiceiurilor războiului pe uscat (Haga, 18 octombrie 1907).

judecarea în cadrul unor procese cu privire la încălcării legilor și cutumelor de război comise de forțele inamice, precum și la procedura aplicabilă în fața acestuia și modalitatea de funcționare. Ceea ce este interesant de observat este faptul că, încă de pe atunci, s-a considerat că fiecare parte beligerantă avea „în baza dreptului internațional puterea și autoritatea de a judeca indivizi pentru crime de război, dar că un tribunal internațional este esențial pentru judecarea anumitor acuzații. Acestea au fost acuzațiile de crime împotriva persoanelor de diferite naționalități, de exemplu, atrocități comise în cadrul lagărelor de detenție care conțineau prizonieri de război cu mai mult decât o naționalitate, acuzații de crime aduse împotriva persoanelor cu autoritate a căror ordine au afectat mai mult de o naționalitate sau operațiuni împotriva armatelor a mai mult decât una dintre Puterile Aliate și acuzații împotriva autorităților majore dușmane și împotriva oricăror altor persoane care nu ar fi de dorit să fie judecate de către altă instanță națională”¹. Din păcate, recomandările Comisiei nu au fost adoptate de către *Conferința de Pace*, fiind preferate propunerile cu privire la judecarea persoanelor care au comis o „infrațiune supremă împotriva moralității internaționale și a sancțiunii tratatelor” și a persoanelor acuzate de crime de război *stricto sensu* în fața unor tribunale militare naționale”² sau în cazul în care este vorba despre crime comise împotriva unor naționali a mai mult de o putere, cei acuzați de asemenea crime să fie aduși în fața unor tribunale care erau compuse din membrii unor tribunale naționale corespunzătoare³. Considerăm că nu este de neglijat nici efortul Comitetului Consultativ al Juriștilor din 1920, care, pe lângă documentul de bază al Curții Permanente de Justiție Internațională, a inițiat în fața Ligii Națiunilor propunerea de creare a unei Înalte Curți de Justiție Internațională care să aibă jurisdicție, printre altele, și asupra crimelor împotriva legilor universale ale națiunilor. Din păcate, după multiple dezbateri și propuneri, a fost considerat de către Adunarea Ligii Națiunilor că, pentru moment, o astfel de instanță nu este necesară, aceasta neacceptând recomandării *comitetului Trei* care se ocupa de problema sus-menționată.

Un alt exemplu în sensul propunerii constituirii unei instanțe penale internaționale este cel al celei de-a 31 *Conferințe a Asociației internaționale de drept* organizată la Buenos Aires în anul 1922, în cadrul căreia Dr. Hugh H.L. Bellot a pus accentul pe „necesitatea vitală și fără pierdere de timp pentru stabilirea unei curți penale internaționale”⁴, ca mai apoi în cadrul Conferinței 33 de la Stockholm,

¹ Doc. A/CN.4/7/Rev. 1, Historical Survey of the Question of International Criminal Jurisdiction – Memorandum submitted by the Secretary-General, Topic: Question of international criminal jurisdiction, Națiunile Unite, Adunarea Generală, Comisia Internațională de Drept, Lake Success New York, 1949, p. 7, http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_7_rev1.pdf.

² *Idem*, p. 8, http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_7_rev1.pdf.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, apud Raportul celei de-a 31-a Conferințe, vol. I p. 63 *et seq.*

în 1924, dl Bellot să depună proiectul statutului pentru o curte penală internațională, proiect adoptat în cadrul unei rezoluții ulterioare cu denumirea *Comitetul Curții Penale Internațional Permanente*. Acesta din urmă a depus în 1926 un raport, susținând că există nu doar o mare necesitate pentru asemenea instanțe, dar înființarea uneia este și posibilă¹. Unul dintre motivele principale pentru constituirea unei astfel de instanțe era faptul că procesele ținute la nivel național cu privire la astfel de crime, în cadrul cărora erau judecați fie propriii naționali, fie cei ai părții adverse, erau în general privite cu suspiciune, precum și faptul că asemenea procese s-au dovedit a fi nesatisfăcătoare pentru ambele părți, considerând a fi chiar părtinitoare. La ora actuală, țările care se află în situații de genul acesta sunt desemnate a fi fie *nedoritor*, fie *în incapacitate*² de a judeca o persoană, respectiv nu doresc ca persoana respectivă să fie judecată, o judecă în mod fictiv sau nu au capacitatea de a o judeca din cauza sistemului deficitar existent în acel moment în stat. Un alt punct care considerăm că e important de menționat și remarcat este că încă din acea perioadă se discuta cu privire la judecarea în conformitate cu *Rule of Law* (al statului de drept), principiul suveran al unui stat independent și democratic, care poate fi „stabilit în mod satisfăcător prin cooperarea tuturor națiunilor și exprimat printr-o curte internațională”³.

Având în vedere cele prezentate mai sus, dorim să arătăm că ideea principală a instanțelor penale internaționale actuale este similară cu cea a celor *ante* celui de-al Doilea Război Mondial, respectiv dorința unei jurisdicție asupra infracțiunilor de:

- a) violări ale obligațiilor internaționale cu caracter penal care au fost comise de subiecți sau cetățeni ai unui stat sau de către o persoană apatridă împotriva unui alt stat sau subiecților ori cetățenilor săi;
- b) violări ale unui tratat, convenții sau declarații care au caracter obligatoriu pentru statele care aderă la curte și care reglementează metodele și conduita necesară în cadrul unui război;
- c) violările legilor și cutumelor unui război, acceptate în general și obligatorii unei națiuni civilizate⁴.

Din analiza celor menționate mai sus, putem clar observa că ideea de bază a conducerii unui război nu s-a schimbat foarte mult, fiind în orice fel interzise și condamnate acțiunile care sunt contrare Convențiilor de la Haga din 1899⁵ și

¹ UNDoc.A/CN.4/7/Rev, p. 13, http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_7_rev1.pdf.

² Nu doresc sau nu pot – tr.n.

³ UNDoc.A/CN.4/7/Rev., *precit.*

⁴ *Idem*.

⁵ Convention (II) with Respect to the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 29 July 1899, http://www.opbw.org/int_inst/sec_docs/1899HC-TEXT.pdf.

1907¹ cu privire la purtarea unui război și ulterior celor de la Geneva și protocoalelor adiționale² care vor reglementa ulterior, după al Doilea Război Mondial, este adevărat, mai în detaliu cum trebuie purtat un război. După cum se poate observa, societatea internațională era preocupată, chiar premergător celui de-al Doilea Război Mondial, de constituirea unor instanțe axate doar pe un anumit tip de infracțiuni, motivele fiind similare cu cele care au condus la constituirea celor de azi, respectiv încălcarea legilor și cutumelor de război, a drepturilor civililor, actele unor superiori sau persoane care dețineau o funcție înaltă; sau neîncrederea în instanțelor naționale de a conduce un proces echitabil sau drept, conform normelor juridice cu privire la anumite persoane învinuite de comiterea unor infracțiuni ce cad sub incidența lor.

Astfel, până după cel de-al Doilea Război Mondial, au mai fost făcute diferite propuneri pentru constituirea unei instanțe permanente de acest fel, ca de exemplu cea din 1935, când a fost publicat de către Asociația Internațională de Drept Penal un Cod internațional penal, iar în anul 1937, în cadrul unei conferințe de la Geneva sponsorizate de Liga Națiunilor, precursorul ONU, în baza susținerii duale, a regelui Iugoslaviei și a ministrului de externe francez în Marsilia, când au fost puse bazele a ceea ce urma să fie semnat în același an, „Convenția pentru prevenirea și pedepsirea terorismului”³ și Convenția pentru *Crearea unei Curți Penale Internaționale*, care din păcate nu au ajuns să prindă viață juridică din cauza izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial.

Cel de-al Doilea Război Mondial a tras un mare semn de alarmă societății internaționale, punând bazele a ceea ce azi este cunoscut ca reprezentând primele tribunale penale internaționale *ad-hoc*. Astfel, în 1941, în cadrul Adunării Internaționale Londoneze, a fost concluzionat că instanțele naționale pot avea jurisdicție asupra crimelor de război comise în timpul războiului, dar că există totuși anumite categorii de crime de război precum cele asupra cărora nicio instanță națională nu are jurisdicție, referindu-se în special la cele comise împotriva evreilor sau apatrizilor în Germania, celor asupra cărora o națiune unită are jurisdicție, dar statul nu a dorit, din motive politice sau alte motive întemeiate, judecarea lor și a persoanei sau persoanelor pe teritoriu și de către

¹ Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. The Hague, 18 October 1907, <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000001-0631.pdf>.

² Convenția de la Geneva pentru îmbunătățirea sorții răniților și bolnavilor din forțele armate în campanie, din 12 august 1949, <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions> și Protocolul Adițional I la Convenția de la Geneva, semnat la Geneva la 7 septembrie 1956, în vigoare de la 9 decembrie 1957, <https://www.icrc.org/en/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions>.

³ Liga Națiunilor, 16 noiembrie 1937, adoptată de 24 de state, <https://www.wdl.org/en/item/11579/>.

curțile sale, crime care au fost comise sau care au avut efect pe mai multe teritorii sau împotriva cetățenilor mai multor state și în final cele comise de șefii de stat. Toate aceste idei au fost notate în final în cadrul Raportului Adunării Internaționale Londoneze pentru pedepsirea crimelor de război. Ca urmare a celor susmenționate, Comisia Internațională pentru Reconstrucție Penală și Dezvoltare a propus din nou, în 1942, stabilirea unei Curți Penale Internaționale Permanente, dar nici această propunere, cum nici propunerea din 1943 din cadrul Conferinței diplomatice de la Londra care a propus instituirea unei Curți a Națiunilor Unite pentru Crime de Război, aprobate prin Propunerea Convenției pentru Curtea națiunilor Unite pentru Crime de Război în 1944, nu au avut izbândă.

Propuneri similare au fost făcute și de societatea academică. De exemplu, în cadrul lucrării sale *Towards an International Criminal Court*¹ din anul 1950, renumitul penalist român profesor Vespasian V. Pella a prezentat și reintrodus societății internaționale și celei penale de la vremea aceea ideea necesității unei instanțe care ar putea avea capacitatea de a judeca un anumit tip de infracțiuni de o mare gravitate.

1.1. Instanțele *ad-hoc* post celui de-al Doilea Război Mondial

1.1.1. Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg și Tribunalul Militar Internațional pentru Estul Îndepărtat

Unul dintre efectele celui de-al Doilea Război Mondial a fost, printre altele, și acela de constituire a primelor instanțe cu caracter internațional penal, care, deși nu erau instanțe de tip permanent, ci *ad-hoc*, respectiv *Tribunalul Militar Internațional de la Nürnberg*² și *Tribunalul Militar Internațional pentru Estul Îndepărtat*³, au avut primul impact și o foarte mare influență asupra dreptului penal internațional, conducând la ceea ce acesta este acum. Scopul primar erau judecarea și condamnarea acelor persoane care se făceau vinovate pentru cele mai mari atrocități comise în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Intenția

¹ V.V. Pella, *Towards an International Criminal Court*, în „American Journal of International Law”, vol. 44, (1950). De asemenea, V.V. Pella, *La criminalite collective des etats et le droit penal de l'avenir*, Imprimerie de l'État, Bucarest, 1926.

² Carta Nürnberg Agreement for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis, and Charter of the International Military Tribunal Londra, 8 august 1945.

³ Tribunalul Internațional Militar pentru Estul Îndepărtat, *Special proclamation by the Supreme Commander tor the Allied Powers*, at Tokyo, 19 ianuarie 1946; amendat la data de 26 aprilie 1946, stabilirea tribunalului, 19 ianuarie 1946.

acestor tribunale nu era însă de a judeca și condamna toate persoanele sau majoritatea persoanelor suspecte – numărul acestora fiind foarte mare –, ci doar al unui număr mai restrâns de persoane, aceștia reprezentând, în final, persoanele care au deținut o calitate superioară în conflict, cei care erau *creierul* organizării și punerii în aplicare a planului comun care a dus la exterminarea persoanelor vizate și în final la ceea ce actualmente este cunoscut drept *Holocaust*, dar nu doar constituirea lor a reprezentat o inovație din punct de vedere juridic, ci și jurisdicția acestora, faptul că au deschis calea spre judecarea persoanelor vinovate și în cadrul sistemelor naționale, spre o jurisdicție universală și, nu în ultimul rând, emiterea primelor interpretări date articolelor din cadrul statutelor pe care le aveau la bază cu privire la cea nouă ne este cunoscut în prezent ca fiind genocid, crime contra umanității, crime de război și chiar mult controversata crimă de agresiune.

Așa cum am menționat, toate documentele și inițiativele expuse până acum au pus bazele primelor tribunale internaționale penale *ad-hoc*, respectiv al celui Internațional Militar pentru judecarea criminalilor de război din cadrul Axei europene, cunoscut ca Tribunalul Internațional Militar de la Nürnberg. Tribunalul avea jurisdicție asupra crimelor comise de anumite persoane determinate fără a avea o locație geografică specifică determinată. În cadrul Cartei acestui tribunal, care stă la baza funcționării acestuia, se regăsesc pentru prima dată în mod clar și neechivoc, în art. 6, cele trei categorii de crime care cad sub incidența jurisdicției acestuia și care conțin cauzele de răspundere penală. Cele trei categorii de crime erau: crime contra păcii, crime de război *stricto sensu* și crime împotriva umanității. O altă inovație a acestui tribunal a fost și faptul că, în conformitate cu art. 7, ordinele superiorilor nu puteau constitui apărare în favoarea celui care le-a executat, dar nici poziția superioară pe care o deținea o persoană nu putea să fie considerată circumstanță atenuantă, cu atât mai mult drept circumstanță justificativă. În același sens, conform art. 1 din Preambul, T.M.I. avea jurisdicție asupra acelor criminali de război ale căror acte care nu au fost comise într-o anumită locație geografică specifică, fie că aceștia au comis respectiva sau respectivele infracțiuni în mod individual, fie făcând parte dintr-un grup sau în ambele calități, instanța putând declara criminală apartenența la un grup sau o organizație, inclusiv grupul și organizația, iar această apartenență putea conduce la procese penale în cadrul unor instanțe naționale.

Tribunalul Militar de la Nürnberg a fost cel care a explicat pentru prima dată la un nivel internațional ceea ce reprezintă crimele ce cad sub jurisdicția sa, care sunt *Elementele constitutive ale infracțiunilor*, care este elementul material al acestora și a inițiat primele discuții cu privire la cel moral necesar și formele de răspundere.

În paralel cu Tribunalul Internațional Militar de la Nürnberg a funcționat și cel pentru Estul Îndepărtat, care, conform art. 1 din Preambulul Cartei, era

însărcinat cu judecarea acelor persoane care, în mod individual sau ca membri ai unei organizații sau chiar în ambele calități, au fost acuzate de comiterea uneia sau mai multor infracțiuni ce cad sub incidența sa, printre care și crima contra păcii.

Ambele *Carte* conțineau articole atât cu privire la jurisdicție, cât și la răspunderea acuzatului, ambele tribunale aveau jurisdicție să judece acele persoane care se făceau vinovate de comiterea uneia sau unora dintre infracțiunile enumerate în art. 6, Carta T.M.I., respectiv 5 Carta T.M.I.E.I. Diferențele constau doar în faptul că Tribunalul de la Nürnberg avea jurisdicție doar asupra acelor criminali de război majori din cadrul țărilor Axei europene sau a acele persoane care au acționat în interesul țărilor Axei europene, indiferent dacă în calitate individuală sau ca membri ai unei organizații. Pe de altă parte, conform art. 5 din Cartă, Tribunalul de la Tokyo avea jurisdicție asupra criminalilor de război din Estul Îndepărtat, care în calitate individuală sau ca membri ai unei organizații erau acuzați de infracțiuni care includ crime contra păcii.

Crimele pentru care puteau fi acuzate persoanele și pentru care ar fi purtat *răspundere individuală*:

Articolul 6. Carta Tribunalului de la Nürnberg

a) *Crime contra păcii*: respectiv planificarea, pregătirea, inițierea sau purtarea unui război de agresiune declarat sau nedeclarat sau al unui război care violează tratatele internaționale, înțelegeri sau asigurări sau participă într-un plan comun sau conspirație pentru a îndeplini oricare dintre cele de mai sus;

b) *Crime de război*: respectiv violarea legilor și cutumelor de război. Asemenea violări vor include, dar nu sunt limitate la omor, rele tratamente sau deportare pentru sclavie sau pentru orice alt scop a populației civile din sau în teritoriile ocupate, omorul sau tratamentele inumane ale prizonierilor de război sau persoane de pe mare, uciderea ostaticilor, prădarea de proprietate

Articolul 5. Carta Tribunalului de la Tokyo

a) *Crime contra păcii*: respectiv planificarea, pregătirea, inițierea sau purtarea unui război de agresiune declarat sau nedeclarat sau al unui război care violează tratatele internaționale, înțelegeri sau asigurări sau participă într-un plan comun sau conspirație pentru a îndeplini oricare dintre cele de mai sus;

b) *Crime de război convenționale*: respectiv violarea legilor și cutumelor de război;

c) *Crime împotriva umanității*: respectiv omorul, exterminarea, sclavia, deportarea sau alte rele tratamente comise împotriva oricărei populații civile, înainte sau în timpul războiului, persecutarea pe motive politice sau rasiale în executarea sau în conexiune cu oricare dintre

publică sau privată, distrugerea voită de municipalități, orașe sau sate sau devastarea nejustificată de necesitate militară;

c) *Crime împotriva umanității*: respectiv omorul, exterminarea, sclavia, deportarea sau alte rele tratamente comise împotriva oricărei populații civile, înainte sau în timpul războiului, persecutarea pe motive politice sau rasiale în executarea sau în conexiune cu oricare dintre crimele din jurisdicția tribunalului, fie că sunt sau nu în violarea dreptului național al țării unde a fost comisă.

crimele din jurisdicția tribunalului, fie că sunt sau nu în violarea dreptului național al țării unde a fost comisă. Liderii, organizatorii, instigatorii sau complicii care au participat în formularea sau executarea planului comun sau a conspirației de a comite oricare dintre crimele de mai sus sunt răspunzători pentru toate actele îndeplinite de către oricare dintre persoanele în executarea acelui plan.

Deși par. b) par diferite, având în vedere că lista din cadrul art. 6 nu este exhaustivă, considerăm că este asemănător cu cel din art. 5, iar cu privire la par. c) din art. 5, teza ultimă, aceasta se regăsește în sub forma unei teze ultime și în cadrul art. 6 din Carta Tribunalului de la Nürnberg, diferența fiind constituită, considerăm noi, prin faptul că, în timp ce în cazul art. 5 alin. c) teza finală se aplică doar acestui alineat, în cazul cartei Tribunalului de la Nürnberg, această teză se aplică întregului articol, respectiv tuturor crimelor sub orice formă au fost comise. Considerăm mai adecvată această formulare, mai ales că cele două Carte au fost constituite în același scop.

Pe de altă parte, era de dorit, așa cum vom explica și în cazul tribunalelor penale internaționale *ad-hoc* pentru fosta Iugoslavie și Rwanda, ca Preambulul Statutelor acestora din urmă, cât și al Cartei Tribunalului Militar din Tokyo, ca jurisdicția acestora să se limiteze la anumite persoane care au deținut o calitate superioară – de conducere, în cadrul evenimentelor, conducând în acest fel ca instanțele internaționale să nu fie supraaglomerate și să trebuiască în final să impună modificări.

Cu privire la cauzele justificative și la cele de atenuare, atât art. 7 și art. 8 Carta Tribunalului de la Nürnberg, cât și art. 6 Carta Tribunalului de la Tokyo consideră în mod clar, deși altfel formulat, că poziția de acuzați, fie ca șefi de stat sau oficiali responsabili ale departamentelor de guvernare, sau orice fel de poziție oficială deținută în orice moment de către acuzat, sau faptul că acuzatul a acționat în conformitate cu un ordin al guvernului său sau al unui superior, nu îi vor scuti de răspundere, respectiv răspunderea lor nu va fi înlăturată pentru crimele de care este acuzat, cu excepția cazului în care aceștia au acționat în baza unor ordine date de cei enumerați mai sus, când aceste ordine pot fi

considerate cauze atenuante în momentul sentinței, dacă tribunalul considera că este în interesul și nu în detrimentul justiției.

Spre deosebire de Carta Tribunalului de la Tokyo, cea a celui de la Nürnberg mai conține patru prevederi cu privire la apartenența persoanei la un anumit grup sau organizație, care ulterior se dovedește a fi criminală, bineînțeles în conexiune cu crimele prevăzute de Cartă, respectiv cu privire la exercitarea jurisdicției și a răspunderii individuale a persoanei pentru participarea în respectivul grup sau respectiva organizație. În acest sens, art. 9 dispune că, în cazul în care, în cadrul unui proces al unui membru individual al unui grup sau organizații, tribunalul poate, având în vedere și în conexiune cu orice act pentru care acesta este condamnat că respectivul grup sau respectiva organizație al cărui/cărei membru este și una sau unul criminal. În conexiune cu această determinare, art. 10 precizează că respectivele persoane pot fi aduse de către autoritatea competentă din cadrul unui stat semnatar în fața unei instanțe naționale, militare sau ocupaționale pentru apartenența acestora la respectivul grup, iar natura criminală a grupului sau organizației este considerată dovedită și nu poate fi contestată¹. Considerăm această ultimă frază ca îngrădind într-un fel drepturile acuzatului, acesta nemaiputând contesta existența, inexistența și natura respectivului grup, apartenența la acesta, conducând într-un fel la încălcarea principiilor fundamentale ale unui proces penal, respectiv cel cu privire la prezumția de nevinovăție, astfel, odată considerat că aparține celui grup cu activități criminale, se poate considera că și persoana a comis anumite infracțiuni, ceea ce închide deja într-o anumită măsură calea spre declararea nevinovăției persoanei în cauză. Un alt fapt demn de notat este cel conținut de art. 11, care specifică posibilitatea judecării unei persoane condamnate de T.M.I., de către o instanță națională de natura celei menționate mai sus pentru o crimă, alta decât apartenența la un grup sau organizație criminală. Respectiva instanță națională, militară sau curte ocupațională poate după condamnarea persoanei să impună o pedeapsă independentă și adițională celei impuse de Tribunal Militar Internațional pentru participarea în activitățile criminale ale unui asemenea grup sau organizații. Nu în ultimul rând, trebuie indicat faptul că, în conformitate cu art. 12 din Cartă, Tribunalul Militar de la Nürnberg putea să înceapă procedurile și împotriva unei persoane *in absentia* în cazul în care acesta nu a fost găsit sau în cazul în care Tribunalul consideră, pentru orice motive, că este necesar în interesul și în înfăptuirea justiției de a conduce asemenea proceduri². Nu se înțelege exact dacă este vorba și de judecare și condamnarea persoanei în absența sa; dacă da, acest lucru ar încălca drepturile acuzatului la un proces echitabil,

¹ Carta T.M.I., *precit.*, art. 10.

² În același sens, T.M.I., Cauza *Hermann Wilhelm Goring, et al.*, Procesul celor mai mari criminali, Nürnberg 14 noiembrie 1945-1 octombrie 1946, vol. II, p. 21.

respectiv de a fi avut parte de posibilitatea de a se apăra. Este adevărat că și în cadrul tribunalelor internaționale *ad-hoc* și al Curții Penale Internaționale au fost demarate proceduri *in absentia*, respectiv au fost emise mandate de arestare pe numele anumitor persoane în baza unui act de acuzare oficial, doar că procesul nu a fost pornit până când persoana nu a fost prinsă sau s-a predat. Spre deosebire de cele două inițiale, acestea din urmă nu vor judeca pe nimeni în absența sa, chiar dacă are apărător.

Inexistența explicită în textul Cartei T.M.I., dacă se referă la proces *in absentia* sau doar la proceduri preliminare, a fost în final discutată în cazul *Procesului celor mai mari criminali*¹. Așadar, în cauză a fost discutată judecarea *in absentia* a acuzatului Bormann acuzat de comiterea de crime împotriva păcii, crime de război și crime împotriva umanității², persoană considerată decedată la acea dată, dar, pentru că nu existau dovezi concludente cu privire la decesul său, acesta a fost în final judecat și condamnat *in absentia*. Un alt acuzat care trebuia să fie judecat *in absentia* a fost Gustav Krupp von Bohlen und Halbach, lipsa acestuia fiind motivată de boala mentală de care suferea în conformitate cu certificatele medicale prezentate ca probă de avocatul său. Din analiza făcută de avocatul celui din urmă reiese că art. 12 se referă strict la persoanele care nu vor să participe la proces și nu la cele bolnave mental. Un alt punct susținut a fost că art. 12 se aplică doar în cazul în care este în interesul justiției și dacă acuzatul nu este găsit³. S-a arătat în final că nicio prevedere legală existentă la acea vreme nu permitea judecarea în absența acuzatului.

Inexistența unei jurisprudențe de acest gen, dar și a unei literaturi de specialitate cu privire la acest tip de crime a făcut ca, pentru determinarea vinovăției unei persoane, cele două tribunale militare internaționale să fi fost nevoite să analizeze doctrina și jurisprudența națională în materia dreptului penal. În funcție de infracțiunile pentru care acuzații erau aduși în fața tribunalelor militare internaționale, au fost căutate infracțiuni similare în sistemul național, aplicându-se condițiile din aceste sisteme pentru determinarea vinovăției, care cuprind în mod clar *actus reus* și *mens rea*. În acest sens, dreptul internațional penal existent la ora actuală a avut la bază jurisprudența celor două instanțe militare, considerate pionerii acestui sistem, căruia mai apoi i-au fost alăturate doctrina, argumentele pro și contra și discuțiile cu privire la concluziile judecătorilor în ceea ce privește *mens rea* în aceste cazuri.

Cu privire la subiectul principal al acestei lucrări, vinovăția, este însă foarte important de menționat că în cadrul jurisprudenței celor două instanțe militare internaționale elementului moral nu i-a fost acordată o importanță foarte mare,

respectiv acesta nu a fost dezbătut foarte mult, ci a fost mai degrabă doar definit și considerat ca existent în momentul comiterii infracțiunilor de care persoanele erau acuzate. Acest lucru este demonstrat și de răspunderea liderilor, a organizatorilor, instigatorilor, precum și al complicilor pentru infracțiunile comise de alții, în conformitate cu art. 6 c) și teza finală, ducând mai degrabă la o răspundere obiectivă decât la una subiectivă, care stă de fapt la baza răspunderii individuale penale în majoritatea sistemelor de drept. În fapt, primele care au examinat problema elementului moral necesar pentru comiterea acestui tip de infracțiuni au fost cele două tribunale penale internaționale *ad-hoc* constituite ca urmare a conflictelor din fosta Iugoslavie și Rwanda, Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie¹ și cel pentru Rwanda², pe care le vom descrie succint în continuare și a căror jurisprudență va fi ulterior analizată în detaliu, fiind, împreună cu cea a Curții Penale Internaționale, subiectul principal al prezentei lucrări.

1.2. Tribunalele penale internaționale *ad-hoc* după 1990

După cum am arătat mai sus, ororile celor două războaie mondiale, în special ale celui de-al doilea, și existența a numeroase conflicte ulterioare cu caracter intern sau internațional, care, chiar dacă nu au fost la magnitudinea celor de mai sus, au condus societatea internațională la concluzia necesității imperioase pentru crearea unei Instanțe Internaționale Permanente, deși se spera ca cele două descrise mai sus, să fi demonstrat că nimeni nu scapă nejudicat în cazul în care comite anumite acte ce au legătură cu un război sau un atac și sunt contrare normelor legislative sau cutumiare cu privire la purtarea unui război/conflict armat cu caracter intern sau internațional. Aproape 40 de ani după cel de-al Doilea Război Mondial, societatea internațională s-a văzut obligată să creeze două tribunale penale internaționale *ad-hoc*³ care să impună legea internațională penală și să continue moștenirea lăsată de Tribunalele de la Nürnberg și Tokyo, pentru că din păcate, după căderea Zidului Berlinului, la începutul anilor '90 societatea a fost zguduită de două mari conflicte, respectiv cel de pe teritoriul european, al fostei Iugoslavii și cel de pe teritoriul african, din Rwanda. Fiind pusă în fața faptului împlinit, respectiv comiterea unor atrocități la o scală mare și întinsă pe tot parcursul celor două conflicte, fapte pe care nici

¹ Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, înființat prin Rezoluția ONU din 827 din 25 mai 1993.

² Statutul Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda, înființat prin Rezoluția ONU nr. 955 din 8 noiembrie 1994.

³ Sunt denumite *ad-hoc* pentru că au fost constituite doar pentru judecarea și condamnarea acelor persoane care s-au făcut vinovate de crime de război împotriva umanității sau genocid comise pe teritoriul fostei Iugoslavii și Rwandei în timpul războaielor din anii '90.

¹ *Idem*.

² *Ibidem*, pp. 111 și 116.

³ Hermann Wilhelm Goring, *et al.*, *precit.*, p. 1.